

Sociala relationer och *guanxi* utveckling i Folkrepubliken Kina under reformeran

Anton Nordenfur
Linköpings universitet
antno657@student.liu.se

28 februari 2012

“Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of *Guanxi*” redigerades av Thomas Gold (University of California, Berkeley), Doug Guthrie (New York University) och David Wank (Sophia University) och inkluderar texter från dem och elva andra forskare. Boken släpptes av Cambridge University Press år 2002.

Boken diskuterar genom elva kapitel av olika författare hur sociala relationer fungerar i Folkrepubliken Kina, hur dessa har förändrats mellan de ekonomiska reformernas början på sent 1970-tal och bokens författande i början av 2000-talet, med speciellt fokus på 1990-talet. Flera författare försöker också definiera det samhällsvetenskapliga konceptet *guanxi*,¹ som direktöversatt betyder ungefär “relationer”. Det råder debatt mellan olika forskare om hur pass viktigt *guanxi* är, men det definieras i boken som “absolutely essential to successfully complete any task in virtually all spheres of social life”. [Gold et al., 2002, s. 3] I en kortfattad förklaring är *guanxi* ett socialt band mellan två personer, som utvecklas genom tjänster och gentjänster mellan parterna.

De olika författarna berör varierande ämnen i de olika kapitlen. Kapitlen diskuterar bland annat problemet med att definiera *guanxi* som ett kinesiskt eller ett globalt fenomen; *guanxi*s nuvarande roll i det kinesiska samhället, samt historia och framtid; rollen *guanxi* haft på nya företag under reformeran; huruvida *guanxi xue*² minskar; och användandet av *guanxi* vid arbetssökande.

Det är en intressant bok som efter vad jag kunnat hitta är den största samlingen av olika tankar och teorier om *guanxi*. Referenserna i boken, inklusive de olika författarnas referenser till egna böcker och artiklar, är mycket

¹Jag följer, liksom författarna, pinyinssystemet för transkribering av kinesiska ord som förekommer i texten.

²*Guanxi xue* (“läran om *guanxi*”) är användandet av *guanxi* för egen vinning, och ordet används ofta för ett fult sätt att använda *guanxi*, att jämföra med att utnyttja sina vänner för egen vinnings skull. [Gold et al., 2002, s. 6]

hjälpssamma för den som vill få en bred förståelse av området, både eftersom dessa är några av de mest framstående forskarna i området, och eftersom deras åsikter i vissa områden är mycket skiljda, någonting som är svårt att hitta i andra böcker på området, eftersom de flesta endast har en författare.

Frågeställning och metod

I vissa fall diskuterar olika författare samma område (eller två närliggande), och i vissa av dessa argumenterar författarna emot varandra. Detta är speciellt prevalent i vad som tycks vara den största kontroversen inom social sinoforskning, som jag därför valt som min frågeställning:

Vad är de främsta vetenskapliga åsikterna angående hur användningen av *guanxi* förändrades i Folkrepubliken Kina mellan 1970-talet och 1990-talet?

I min analys kommer jag att sammanfatta några av de främsta forskarnas åsikter i området. De författare från boken som jag kommer att betona är Doug Guthrie, Amy Hanser och Yanjie Bian, eftersom det är de tre som diskuterar frågan mest i boken. Guthrie och Hanser argumenterar för att användandet av *guanxi* sjönk under reformeran, medan Bian argumenterar för att *guanxi* fortfarande är minst lika viktigt in på 1990-talet. Jag använder även artiklar Guthrie och Bian skrivit för *The China Quarterly*: Guthries "The Declining Significance of *Guanxi* in China's Economic Transition" (1998) och Bians "*Guanxi* and the Allocation of Urban Jobs in China" (1994). Jag tar även upp Mayfair Mei-hui Yangs "The Resilience of *Guanxi* and its New Deployments: A Critique of Some New *Guanxi* Scholarship" (*The China Quarterly*, 2002), i vilken hon argumenterar för att *guanxi* inte har minskat utan bara bytt funktion i samhället.

En översikt av 1990– och 2000–talens *guanxi*-forskning

Guanxi och den Kulturella revolutionen

I sitt kapitel i “Social Connections in China” argumenterar Doug Guthrie för ståndpunkten att *guanxi* är ett system sammankopplat med samhällsinstitutioner under Kinas reformera, som minskade i och med att dessa institutioner förändrades. [Guthrie, 2002, s. 38] Han stödjer teorin att det moderna fenomenet *guanxi* har sina rötter i den Kulturella revolutionen, under vilken bristen på social ordning ledde till ett behov av att förlita sig på sociala band för att överleva. [Guthrie, 2002, s. 37] Guthrie menar att användandet av *guanxi* minskade mellan början på reformeran och 1990-talet, främst på grund av att staten skapade nya och klara system av det ekonomiska och sociala samhället, som dessförinnan varit kaotiskt, med regler och restriktioner som kunde variera mycket på lokal nivå. Att staten gjorde tydliga riktlinjer för folket gjorde det allt mer komplicerat att använda *guanxi* och *guanxi xue* i affärer, till den grad att det slutade vara lönsamt och användandet minskade allt mer. [Guthrie, 2002, s. 38] Detta framgår i större detalj i hans artikel (1998) i vilken han skriver att “[w]hile many China scholars view *guanxi* as a deep-seated cultural fact of Chinese society, I view *guanxi* as an institutionally defined system — i.e. a system that depends on the institutional structure of society rather than on culture — that is changing in stride with the institutional changes of the reform era.” [Guthrie, 1998, s. 254–255]

Teorin om *guanxis* sammankoppling med den Kulturella revolutionen har tidigare förts fram av bland andra Mayfair Mei-hui Yang, [Yang, 1994] som dock inte håller med Guthrie i att användningen av *guanxi* minskat sedan 1970-talet. Yang kritiserar Guthries slutsatser i en artikel (2002) i vilken hon diskuterar hur användandet av *guanxi* steg kraftigt strax efter den Kulturella revolutionen fram till 1980-talet, då det “declined in some areas of life but found new breeding grounds in others.” [Yang, 2002, s. 463] Även Yanjie Bian stödjer teorin om sammankoppling med den Kulturella revolutionen, speciellt vad gäller arbetssökning — han menar att de tjänstemän som var ansvariga att dela ut arbeten prioriterade de ungdomar som han relaterade med, vilket ledde till att ungdomar med flit skapade relationer för att bli prioriterade. [Bian, 1994, s. 972]

Guanxis växlande sfärer och betydelsen inom korrupcion

Bland andra Yang argumenterar för att den stora svårigheten i att forska om *guanxis* utveckling är att det inte nödvändigtvis bara ökar eller minskar i användning, utan det kan även byta användningsområde och helt överge gamla. Yang föreslår att medan *guanxi* som Doug Guthrie och Amy Hanser säger under 1990-talet användes betydligt mindre inom exempelvis arbetssökning,

används den desto mer inom områden där den tidigare inte användes, exempelvis för att få tag på pass eller få ta ett lån. [Yang, 2002, s. 463]

Guthrie har tidigare kritiserat Yang för att dra slutsatser i sin bok “Gifts, Favours and Banquets” (1994) som inte stöddes av hennes data, [Guthrie, 1998, s. 260–261] och skriver att medan sociala relationer fortfarande spelar en roll i affärer, är den rollen numera sekundär till rollen som exempelvis pris och kvalitet har. [Guthrie, 1998, s. 281] Enligt Guthries intervjuer med kinesiska affärsmän tycks *guanxi* allt mer smälta samman med sociala relationer såsom de är relevanta i allmänhet, såväl i öst som i väst.³

Yang argumenterar dock för att *guanxi* inte alls minskat i affärslivet, utan att det tvärtom fick allt större inflytande i affärslivet under 1980- och 1990-talen som följd av att dess originalsyfte — att klara sig i privatlivet — minskade allt mer när bekvämligheter som TV-apparater, tågbiljetter och dagisplats blev allt mer lättillgängligt även utan *guanxi*. Hon jämför *guanxi* med det liknande ryska sociala fenomenet *blat*, som dök upp i dåvarande Sovjetunionen då många varor var svårtillgängliga, och sociala relationer behövdes för att klara sig. Efter socialismens fall utvecklades *blat* från att vara i den personliga sfären till att nyttjas i affärsvärlden, bland annat då företag vill minska sina skatter. Detta har i sin tur lett till att korruption blivit ett stort socialt problem i Ryssland. Yang föreslår att detsamma hänt, om än långsammare, med *guanxi* sedan 1970-talet, då det under speciellt 1980- och 1990-talen minskade allt mer i den sociala sfären men ökade i affärsvärlden. Hon anklagar Guthrie för att förneka att korruption är ett stort problem även i sekelskiftets Kina, och argumenterar för att det är sannolikt att korruptionen ökat just eftersom användningen av *guanxi* i personliga sammanhang minskat. [Yang, 2002]

Förändring av arbetssökning under reformeran

Yanjie Bian argumenterar för att *guanxi* även på 1990-talet spelade stor roll för arbetssökning, först i sin artikel [Bian, 1994] och sedan i sitt kapitel i “Social Connections in China”. [Bian, 2002] I sitt kapitel i “Social Connections in China” diskuterar Amy Hanser hur *guanxi* används av kinesiska ungdomar då de söker arbete i storstäderna, och hur detta förändrades under de senaste decennierna fram till sent 1990-tal. Hanser genomförde intervjuer med arbetssökande ungdomar under 1998 angående hur de avänder sig av *guanxi* och hur de ser på *guanxi* i allmänhet. Slutsatsen hon kom fram till överensstämmer med den Guthrie lägger fram om *guanxi*s utveckling i allmänhet, och är även kompatibel med Yangs teori om *guanxi*s flyttande sfärer — användandet av *guanxi* inom arbetssökningen hade minskat tydligt. [Hanser, 2002, s. 137] Angående sina intervjuer skriver hon att “there was significant reliance on formal job search methods and a measured degree

³ Detta är en röd tråd i både Guthries artikel (1998) och hans kapitel (2002), se speciellt [Guthrie, 1998, s. 254] och [Guthrie, 2002, s. 43]

of skepticism about the effectiveness, and at time appropriateness, of using *guanxi*.” [Hanser, 2002, s. 160]

Hanser listar en serie resonemang som förklarar varför det är logiskt att användandet av *guanxi* i samband med arbetssökning minskar. Hon föreslår bland annat att det under 1990-talet blev allt vanligare att söka mer specifika jobb, och argumenterar för att ju mer specifika kvalifikationer en arbetssökande hade, ju mindre behövde den använda *guanxi*. [Hanser, 2002, s. 138, 151–156] Hon spenderar en stor del åt att exemplifiera hur sätten ungdomar sökte jobb på ökade enormt från tidigt 1970-tal in på 1990-talet, från att ha blivit tilldelade ett jobb utan val till att ha en enorm valfrihet där de i princip kan arbeta med vad de vill. [Hanser, 2002, s. 145–148]

Liksom Guthrie är Hanser dock försiktig med att inte påstå att *guanxi* försvunnit helt eller inte har en påverkan. I hennes intervjuer framgår att de flesta till någon grad använder *guanxi*, men att den i de allra flesta fall har en sekundär roll, där den exempelvis är användbar för att bli introducerad, men inte till att faktiskt få arbetet. [Hanser, 2002, s. 138]

Svårigheterna i att skilja *guanxi* från sociala relationer

Guthrie spenderar en stor del av sitt kapitel till att förstå varför hans analys 1998 skiljer sig så från speciellt Yanjie Bians resultat, som visar på att *guanxi* inte alls minskar i användning. I en av sina studier har Bian intervjuat kineser om huruvida de använde *guanxi* för att få sitt första arbete, och han har därefter delat upp svaren efter när detta första arbete togs, i ett försök att se *guanxi*s utveckling under tiden. Enligt hans resultat användes *guanxi* jämförelsevis lite under perioden 1961–1976, då arbetsfördelning kontrollerades som mest av staten. Därefter steg användningen under perioden 1977–1988, samtidigt som detta var en period då statens kontroll över arbetsmarknaden börjat lätta allt mer. [Bian, 1994, s. 972–974]

I en senare studie på 1990-talet visade han att användandet av “predominantly strong ties” var ännu högre än användandet av *guanxi* tidigare, vilket stämmer överens med hans tidigare hypotes då staten under denna period fortsatte att ha mindre kontroll över arbetsmarknaden.⁴ [Bian, 2002, s. 120–121] Bian menar att de som under 1960- och 1970-talen nyttjade *guanxi* för att få arbete av statsanställda under 1980- och 1990-talen istället började att använda *guanxi* för att få arbete av företagsadministratörer och direktörer, som tog över denna roll, fast nu utan statlig inblandning. [Bian, 2002, s. 121–122] Han argumenterar för att den ökade användningen beror på att de ansvariga för anställning numera har större personlig kontroll över vem de anställde, medan nyttjandet av *guanxi* tidigare — trots att det förekom — egentligen inte riktigt var tillåtet av staten [Bian, 2002, s. 126] Han skriver

⁴Här kan diskuteras om Bians definition “predominantly strong ties” verkligen kan likställas med “*guanxi*”, men det är den slutsats som Bian drar, och jag ser inga allvarliga brister i den metodiken.

att *guanxi* “was a counter social force to government control of jobs in all historical periods, and its widespread use in the 1980s was a response to the relative relaxation of such control.” [Bian, 1994, s. 999]

I sin analys av Bians resultat (från både 1994 och 2002) betonar Guthrie att det stora problemet i Bians slutledning är att det är svårt att veta om användningen av *guanxi* faktiskt gör en skillnad. Han menar att det enda Bians resultat visar är att de intervjuade säger att de *försökt* använda *guanxi*, men att han inte för fram några evidens för att det har gjort någon skillnad i den anställningsansvariges beslut, eller att det spelar en stor roll i det kinesiska samhället. [Guthrie, 2002, s. 40–42]

Att definiera *guanxi* och *guanxi xue*

Det är ett återkommande tema hos speciellt Guthrie och Hanser att *guanxi* smälter samman allt mer med sociala relationer av västerländsk typ, alternativt att det bäst klassifieras som den kinesiska varianten av någonting som finns över hela världen. [Guthrie, 2002, s. 37] Hanser skriver att “[b]y labeling all (strong) social ties *guanxi*, we risk creating a false sense of ‘Chineseness’ where other explanations might apply.” [Hanser, 2002, s. 142] Guthrie menar att “there is nothing fundamentally Chinese about the concept of *guanxi*”, [Guthrie, 2002, s. 37] och argumenterar för att det inte finns en definition som skiljer fenomenet från vanliga sociala relationer, samtidigt som det är av intern logik. Han kritiserar bland annat Yangs definition, och hur hennes egna exempel går emot definitionen av *guanxi* och *guanxi xue*. Medan Yangs definition av *guanxi xue* kräver att handlingen gör att den ena parten blir skyldig den andra parten någonting i retur, tar Guthrie upp exempel på vad Yang kallar *guanxi xue* där detta inte tycks råda. [Guthrie, 1998, s. 262–263] Denna definition delas även av bland andra Bian. [Bian, 1997, s. 369]

En otydlighet råder i vad som skiljer *guanxi* från sociala relationer. Guthrie kritiserar Bians otydlighet då han klassar all hjälp att få ett arbete som *guanxi*, medan Guthrie menar att en arbetssökande kan få hjälp i arbetssökande utan att det nödvändigtvis borde behöva klassas som *guanxi*. [Guthrie, 2002, s. 43–45] Guthrie diskuterar i sin artikel (1998) att det är lätt missa att det som bland andra Bian klassar som *guanxi* förekommer även i västvärlden, och han citerar som exempel en affärsman som ser det som en självklarhet att hellre anlita gamla vänner än okända affärsmän vid projekt i Europa. [Guthrie, 1998, s. 254]

Det saknas fortfarande en bestämd definition av de två fraserna *guanxi* och *guanxi xue* som är invärtens logisk och som kan skiljas bestämt från sociala relationer av västerländsk typ. Fram till att detta fastställs är det i praktiken omöjligt att avgöra hur användning av *guanxi* utvecklats historiskt, och det enda som kan sägas med säkerhet är att det sociala fenomenet, liksom samhället det frodas i, är en levande och ständigt utvecklande organism.

Referenser

- Yanjie Bian. Guanxi and the allocation of urban jobs in china. *The China Quarterly*, 140:971–999, 1994. URL: http://journals.cambridge.org/abstract_S0305741000052863.
- Yanjie Bian. Bringing strong ties back in: Indirect ties, network bridges, and job searches in china. *American Sociological Review*, 62:366–385, 1997. URL: <http://www.jstor.org/stable/2657311>.
- Yanjie Bian. Institutional holes and job mobility processes: *Guanxi* mechanisms in china’s emergent labor markets. In *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*. 2002.
- Thomas Gold, Doug Guthrie, and David Wank, editors. *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2002.
- Doug Guthrie. Information asymmetries and the problem of perception: the significance of structural position in assessing the importance of *Guanxi* in china. In *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*. 2002.
- Douglas Guthrie. The declining significance of guanxi in china’s economic transition. *The China Quarterly*, 154:254–282, 1998. URL: http://journals.cambridge.org/abstract_S0305741000002034.
- Amy Hanser. Youth job searches in urban china: the use of social connections in a changing labor market. In *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*. 2002.
- Mayfair Mei-hui Yang. *Gifts, Favors, and Banquets: The Art of Social Relationships in China*. Cornell University Press, New York, USA, 1994.
- Mayfair Mei-hui Yang. The resilience of guanxi and its new deployments: A critique of some new guanxi scholarship. *The China Quarterly*, 170:459–476, 2002. URL: http://journals.cambridge.org/abstract_S000944390200027X.